

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Андрія Михайловича Козачука

“Ідіолект перекладів Роми Франко: семантичний та стилеметричний аспекти”

представленої на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство

(196 с. основного тексту, 41 с. списку використаних джерел, 7 с. додатків)

Дисертаційна праця А.М. Козачука справляє загальне враження дослідження своєчасного, добре продуманого і ретельного. Роботу виконано в руслі актуальних тенденцій розвитку сучасної гуманітаристики загалом і перекладознавства зокрема (культурний поворот у гуманітаристиці, філософсько-антропологічна спрямованість сучасного перекладознавства).

Адже в центрі уваги А.М. Козачука – вагома й актуальна (особливо в контексті постмодерної філософії, естетики та поетики) проблема діалогу між автором першотвору та перекладачем-співавтором у царині художнього перекладу. Очевидно, що для ефективного розв’язання цієї багатоаспектної проблеми необхідна серйозна теоретична компетентність у питаннях сучасного перекладознавства, лінгвістики та літературознавства. Саме завдяки інтердисциплінарному підходу дисертація А.М. Козачука відповідає сучасному рівню вимог до праць з філологічних наук. Завдання дослідження – їх загалом шість (с. 22) – зрозумілі й достатні для того, щоб скласти попереднє уявлення про діапазон проблем, які становлять суть цієї роботи. Об’єкт та предмет дослідження пов’язані з ідіолектом Роми Франко та стилеметричними показниками окремих параметрів мовостилю текстів її перекладів. Застосування методів стилеметрії у дослідженні текстів перекладів становить наукову новизну роботи.

Рома Франко – представниця української діаспори в Канаді, колишня професорка Саскачеванського університету, перекладачка і популяризаторка української літератури в англomовному світі. Вона переклала англійською

мовою твори багатьох українських письменників, зокрема Б. Грінченка, Г. Хоткевича, О. Кобилянської, І. Франка, М. Коцюбинського. Її перекладацький доробок, за який вона 2009 року одержала премію Юрія Луцького від Канадської фундації українських студій, безумовно заслуговує на окреме дослідження.

Свою наукову концепцію А.М. Козачук втілює у стрункій, логічній, дедуктивно побудованій структурі роботи, яка складається з трьох розділів. У першому розділі – “Лінгвостилістичні трансформації у текстах Роми Франко: теоретичні основи дослідження” – автор обґрунтовує основні теоретичні положення дослідження й здійснює загальний огляд перекладацької діяльності Роми Франко. Імпонує те, що в огляді теоретичних джерел автор постійно висловлює власне ставлення до тієї чи іншої тези (напр. “ми погоджуємося з думкою...” (с. 36), “на нашу думку, мова йде...” (с. 38)). У другому розділі – “Особливості художнього перекладу: методологія стилеметричного вивчення лексико-семантичних трансформацій” – докладно пояснено методологію дослідження, а в третьому – “Стилетворчі компоненти семантичного аспекту ідіолекту Роми Франко” – міститься аналіз перекладів українських творів. Кожний із розділів внутрішньо структурований і завершується чіткими й лаконічними висновками.

Безумовною перевагою роботи є те, що автор розглядає особливості стилю досліджуваних українських творів та їхніх англійських перекладів у відповідному культурному контексті, тобто з увагою на ті тенденції, що панували в українській та канадській літературах на межі XIX-XX сторіч – у період написання українських оригіналів. В українській літературі в цей час відбувався перехід від народництва до модернізму, в канадській – перехід від романтизму до неоромантизму, що відображалось у мові художніх творів. Спільним для обох літератур цього періоду, за твердженням автора, був національний підтекст у морально-етичній проблематиці та загальні ознаки стилю. У практичній частині дослідження А.М. Козачук визначає лексичні

компоненти мовостилю досліджуваних українських творів, які гіпотетично можуть становити проблему для перекладача, – власні назви, форми звертання, культурно-національні поняття, історизми, архаїзми, інтертекстуальні елементи, інтергloseми, фразеологічні вирази, діалектизми та емоційно-забарвлену лексику, – простежує, як вони відтворені в перекладах Роми Франко, й узагальнює перекладацькі стратегії щодо кожного із зазначених компонентів. Перекладознавчий аналіз ретельний і переконливий, вибірка достатня для узагальнень, що їх робить дисертант. Окремо автор досліджує глосарії, що їх Рома Франко уклала для своїх перекладів української прози.

За допомогою методів стилеметрії дисертант визначає ступінь відхилення цільового тексту від авторського ідіолекту, який в середньому становить 24,3%, причому найменші втрати спостерігаються при перекладі звертань (2,7%) і власних назв (3,2%), а найбільші – при перекладі історично-маркованої лексики (47,1%) і фразеологізмів (41,7%). У результаті перекладознавчого аналізу А.М. Козачук доходить висновку, що переклади Роми Франко мають низку спільних стилістичних ознак з текстами англо-канадської літератури межі XIX-XX сторіч і завдяки цьому цільова англомовна аудиторія сприймає їх подібно до того, як сучасна україномовна аудиторія сприймає оригінальні українські твори.

Методологія дослідження дозволила одержати обґрунтовані результати, які становлять інтерес для теорії і практики художнього перекладу, історії та критики англомовних перекладів української художньої літератури. Вони можуть бути використані у практичній підготовці перекладачів, зокрема у нормативних курсах з історії і теорії перекладу та в спецкурсах з художнього перекладу.

Водночас дисертація А.М. Козачука викликає деякі зауваження і побажання.

1. Передусім у контексті конкретного дослідження не дуже вдалим видається термін “ідіолект перекладача”. У найзагальнішому розумінні

ідіолект – це сукупність особливостей мовлення окремого носія мови. Коли в дисертації йдеться про авторів оригінальних творів, то тут більше пасував би термін “ідіостиль”, адже саме цей термін переважно застосовують щодо майстрів слова, – хоч треба визнати, що чіткої межі між термінами “ідіолект” та “ідіостиль” немає. Що ж стосується “ідіолекту перекладача”, то видається, що в центрі уваги дисертанта насправді перебувають не особливості мовлення чи стилю власне Роми Франко, а передусім те, як саме вона відтворила в перекладах окремі компоненти мовостилю українських авторів. Зокрема, навряд чи слушно розглядати транскрибовані власні назви в текстах перекладів (напр. “Viyskovi Zemli” (с.134)) як елемент ідіолекту Роми Франко. Крім того, в тексті дисертації неодноразово (напр. с.155, с.172) вжито формулювання: “кількість одиниць ідіолекту в перекладі становить...”. Очевидно, що в цих випадках ідеться не про ідіолект перекладача, а про кількість одиниць ідіолекту автора оригіналу, що збережені в перекладі. Тобто предметом дослідження тут радше є не ідіолект, а *перекладацький метод* Роми Франко (цей термін вжито, наприклад, у дисертації Косів Г.М., захищеній 2006 р. і присвяченій перекладацькій діяльності Віри Річ).

2. Автор слушно пише про “культурний поворот” у перекладознавстві та про роль культурного контексту в сучасних перекладознавчих дослідженнях (с. 113-114), однак тільки побіжно й непрямо згадує про пов’язаний з культурним поворотом новий підхід до дослідження художнього перекладу, а саме – описовий (descriptive) підхід. У межах описового підходу перекладознавці виходять із постулату, що абсолютно еквівалентного перекладу не існує, бо текст завжди сприймають через призму культури і власного світогляду. Після культурного повороту дослідники виявляють у цільовому тексті так звані “перекладацькі зсуви” (translation shifts) не для того, щоб оцінити адекватність перекладу, а передусім для того, щоб проінтерпретувати ці зсуви через призму особистості перекладача і конкретного культурного контексту, а позицію

перекладу в цільовій літературній полісистемі визначає не його схожість з оригіналом, а відповідність поетичним нормам цільової культури і поточним смакам цільової аудиторії. Власне А.М. Козачук побіжно згадує про це в першому розділі дисертації (с. 48, с. 61) і в Загальних висновках (с. 210), однак цю думку варто було б розвинути і більше екстраполювати на власне дослідження. Відповідно, до списку використаних джерел бажано було б додати декілька західних праць, присвячених художньому перекладу, що вийшли після культурного повороту і в певному сенсі вже стали хрестоматійними: збірку есеїв “The Manipulation of Literature. Studies in Literary Translation” під редакцією Т. Германса, збірку есеїв А. Лефевра і С. Баснетт “Constructing Cultures. Essays on Literary translation”, книжку Л. Венути “Translator’s Invisibility”.

3. Суперечливим видається твердження автора, що в усіх якісних перекладах перекладач прагне звести вияви власного ідіолекту до нуля (с. 45). Із цим твердженням важко погодитись хоча б тому, що історії відомі переклади художніх – зокрема поетичних – творів, які, на думку літературознавців, перевершили оригінал, – і з погляду сучасного перекладознавства такі переклади аж ніяк не вважаються неякісними. А з іншого боку, твердження, що перекладач прагне звести вияви власного ідіолекту до нуля, суперечить тому визначенню ідіолекту перекладача, яке пропонує сам А.М. Козачук: “ідіолект – це мотивований вибір перекладачем певних художніх засобів...” (с. 42). Адже як перекладач може прагнути звести до нуля мотивований вибір художніх засобів?

4. У тексті дисертації подекуди трапляються зайві та недоречні посилання на наукові джерела, які аж ніяк не є основоположними в конкретному питанні. Наприклад, на сторінці 141 автор посилається на “Словник тропів і стилістичних фігур” за редакцією В.Ф. Святюця (2011), коли пише, що метафора є прихованим порівнянням. Насправді ж те, що метафора є прихованим порівнянням, загальновідомо і було відомо ще задовго до 2011 року, коли вийшов друком зазначений словник. Тобто в

цьому випадку жодного посилання не потрібно. Те саме стосується посилання на сс. 189–190, де автор пише очевидну річ – що “негативна семантика властива стилістично маркованим словам, які пов’язані з проявом негативних емоцій” і для чогось посилається на працю Л. Овсієнко (2013). На с. 145 автор пише про способи перекладу слів-реалій і посилається на праці польської дослідниці Б. Келяр від 1988 року та української дослідниці Г. Тихоновської від 2010 року. У цьому випадку правомірніше було б послатися на якусь із раніших праць, де розглянуто цю проблему, наприклад, на широко відому в Україні працю С. Влахова і С. Флоріна “Непереводимое в переводе” (1980) або ж на вже раніше цитовану працю Л. Бархударова “Язык и перевод” (1975).

5. Декілька запитань викликає аналіз оригіналів та перекладів, здійснений у третьому розділі. Зокрема, не дуже зрозуміло, що мається на увазі під терміном “еквівалентний переклад” як один зі способів перекладу (сс. 143, 188). Важко погодитися з твердженням автора, що англійське слово “*penny*” – це історизм (с. 151), адже в сучасних Канаді і США так називають монету вартістю один цент. У підрозділі, присвяченому перекладові фразеологізмів, автор слушно згадує про їхній національний колорит (с. 177), збереження якого в перекладі може становити проблему для перекладача, проте серед наведених прикладів, на жаль, практично немає фразеологізмів з виразним національним колоритом.

Дисертацію написано з дотриманням вимог наукового стилю, однак автор дещо надуживає пасивним станом дієслова, що іноді доходять до курйозів, наприклад: “...*станом на початок червня 2013 року, коли нами відбувалася підготовка до обговорення цих термінів на науковій конференції...*” (с. 164).

Утім висловлені міркування та зауваження не применшують наукової ваги дисертації. Рецензована робота – це, безперечно, цілісне завершене самостійне дослідження, яке в контексті українського перекладознавства

містить істотні елементи теоретичної новизни та має вагоме практичне значення для художнього перекладу.

Автореферат і публікації автора у фахових виданнях – всього їх шість із сімнадцяти – повністю розкривають основний зміст дисертації. Роботу апробовано на 20 наукових та науково-практичних конференціях.

Вважаю, що дисертаційна робота «Ідіолект перекладів Роми Франко: семантичний та стилеметричний аспекти» повністю відповідає вимогам пп. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою КМУ №567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а її автор Козачук Андрій Михайлович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство.

Офіційний опонент,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики
імені Григорія Кочура
Львівського національного університету
імені Івана Франка
Львів, 17 вересня 2018 р.

А.Б. Кам'янець

Підпис доцента кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики
імені Григорія Кочура А. Б. Кам'янець підтверджую

Вчений секретар
Львівського національного університету
імені Івана Франка

О. С. Грабовецька

*Відрук одержано 24.09.2018р.
В.о. вченого секретаря кафедри Др Л.В. Соловук*